

**EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS**

ANTRASIS SKYRIUS

BYLA VARNIENĖ prieš LIETUVĄ

(Petacijos Nr. 42916/04)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2013 m. lapkritis 12 d.

Šis sprendimas įsigaliojo pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Byloje Varnienė prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (antrasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininko Guido Raimondi
teisėjų Danutės Jočienės,
Dragoljub Popović,
András Sajó,
Işıl Karakaş,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Helen Keller

ir *skyriaus kanclerio* Stanley Naismith,

po svarstymo uždaramame posėdyje 2013 m. spalio 22 d.

skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietė Elena Varnienė (pareiškėja), kuri 2004 m. lapkričio 16 d. Teismui pateikė peticiją (Nr. 42916/04) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (Konvencija) 34 straipsnį.

2. Pareiškėjai atstovavo Vilniuje praktikuojantis advokatas R. Lelertavičius. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (Vyriausybė) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė.

3. Pareiškėja teigė, kad jos teisės pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį ir Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnį buvo pažeistos dėl valstybės nenoro atkurti jos nuosavybės teises į konkretų žemės sklypą ir dėl to, kad pažeidžiant *res judicata* principą buvo panaikintas jos naudai priimtas teismo sprendimas.

4. 2006 m. birželio 19 d. peticija buvo perduota Vyriausybei, taip pat buvo nutarta iš karto spręsti dėl peticijos priimtimumo ir esmės (29 straipsnio 1 dalis).

FAKTAI**I. BYLOS APLINKYBĖS**

5. Pareiškėja gimė 1920 m. ir gyvena Vilniuje.

6. 2000 metais valdžios institucijos atkūrė pareiškėjos nuosavybės teises į dalį žemės sklypo prie jos gyvenamo namo Nr. 43 Svajonių gatvėje Valakupių gyvenvietėje Vilniuje. Žemės sklypas priklausė jos velionei motinai, bet 1940-aisiais buvo nacionalizuotas.

7. Pareiškėja pateikė skundą Vilniaus regiono institucijoms* dėl įpareigojimo atkurti nuosavybės teises *natūra* į likusią dalį – 0,33 ha žemės sklypą.

8. 2001 m. gruodžio 21 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas atmetė pareiškėjos skundą kaip nepagrįstą. Teismas pažymėjo, kad pagal Vyriausybės nutarimą Nr. 239 (žr. Bylai reikšminga vidaus teisė ir praktika toliau) teritorija, kurioje buvo sklypas, buvo priskirta valstybinės reikšmės miškams. Atsižvelgiant į tai, kad pagal 1997 m. priimtą Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymą (toliau – Nuosavybės teisių atkūrimo įstatymas) 13 straipsnį valstybinės reikšmės miškams priskirti miškai yra valstybės išperkami, tenkinti pareiškėjos skundą nebuvo teisinio pagrindo. Teismas taip pat nurodė, kad pareiškėja galėjo atkurti nuosavybės teises kitu Nuosavybės teisių atkūrimo įstatymo 16 straipsnyje numatytu būdu.

* *Vert.past.* – Vilniaus miesto valdybai ir Vilniaus apskrities viršininko administracijai

9. 2002 m. vasario 12 d. Vyriausiasis administracinis teismas panaikino Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimą ir patenkino pareiškėjos skundą. Remdamasis vietos savivaldos institucijos pateiktu kartografuotu planu, teismas nustatė, kad žemės sklypas yra prie pareiškėjai priklausančių statinių. Teismas pažymėjo, kad gražintino *natūra* žemės sklypo suderinimai buvo atlikti dar iki Vyriausybės nutarimo Nr. 239 priėmimo. Be to, minėtu nutarimu buvo tik patvirtinti 13,99 tūkst. ha valstybinės reikšmės miško plotai, tačiau šių plotų ribos nebuvo nustatytos. Apeliacinės instancijos teismo manymu, tvirtinti, kad pretenduojamas 0,33 ha žemės sklypas yra valstybinės reikšmės miško teritorijoje, faktinių duomenų nebuvo. Teismas taip pat pažymėjo, kad 2001 m. kovo 23 d. raštu Vilniaus miesto savivaldybė patvirtino, kad Valakupių vietovių valstybinės miško ribos [dar] nėra nustatytos. Galiausiai, nėra kitokių kliūčių atkurti pareiškėjai nuosavybės teises *natūra*, jų nenurodė ir atsakovės Vilniaus institucijos.

Teismas įpareigojo Vilniaus apskrities viršininko administraciją atkurti pareiškėjai nuosavybės teises „į 0,33 ha žemės prie gyvenamojo namo Svajonių g. Nr. 43, Vilniuje“. Šis sprendimas buvo galutinis ir įsiteisėjo.

10. 2003 metais pareiškėja pateikė skundą prieš Vilniaus miesto savivaldybę dėl 2002 m. vasario 12 d. sprendimo nevykdymo.

11. 2003 m. spalio 31 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas patenkino pareiškėjos skundą, įpareigodamas Vilniaus miesto savivaldybę imtis atitinkamų priemonių, kad būtų įvykdytas 2002 m. vasario 12 d. sprendimas. Teismas pažymėjo, kad vietos savivaldos institucija nenurodė jokių papildomų aplinkybių apie negalimumą atkurti nuosavybės teises *natūra*, kurios būtų atsiradusios po 2002 m. vasario 12 d.

12. Vilniaus miesto savivaldybė pateikė apeliacinį skundą, tvirtindama, kad ginčo sklypas iš ties yra valstybinės reikšmės miško teritorijoje. Savivaldybė pažymėjo, kad šiuo požiūriu, skirtingai nei nurodė žemesnės instancijos teismas, buvo naujų įrodymų. Pirma, 2002 m. rugpjūčio 7 d. Aplinkos ministerijos pateiktame rašte Nr. 08-03-4386 nurodyta, kad sklypo teritorijoje auga miškas. Ministerija nurodė, kad rengiant raštą Miškų departamento specialistas apžiūrėjo sklypą vietoje [ir patvirtino, kad aptariamoje teritorijoje auga miškas]. Antra, remdamasi naujausiais Valakupių gyvenvietės topografiniais duomenimis, Aplinkos ministerija kitu 2003 m. sausio 22 d. raštu Nr. 12-2-430 taip pat patvirtino, kad ginčo teritorijoje yra miškas. Trečia, pateiktas Vilniaus miesto plano fragmentas taip pat patvirtino, kad ginčo teritorija priskirtina valstybės išperkamai žemei. Vilniaus miesto savivaldybė tvirtino, kad visi šie nauji įrodymai buvo pateikti Vilniaus apygardos administraciniam teismui prieš jam priimant 2003 m. spalio 31 d. sprendimą, tačiau teismas į juos neatsižvelgė.

Vyriausiojo administracinio teismo raštinė apeliacinį skundą gavo 2003 m. lapkričio 20 d.

13. Vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas, susipažinęs su apeliaciniu skundu, 2003 m. gruodžio 1 d. nutartimi įpareigojo šalis pateikti raštu atsiliepinimus į apeliacinį skundą.

14. 2004 m. vasario 9 d. Vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas nutarė paduoti teikimą dėl bylos nagrinėjimo atnaujinimo. Pirmininkas nurodė, kad nors Vyriausiasis administracinis teismas yra nustatęs, kad byloje nėra pakankamai duomenų, pagrindžiančių, kad ginčo sklypas patenka į valstybinės reikšmės miško teritoriją, tačiau Aplinkos ministerijos bei Vilniaus miesto savivaldybės pateiktuose dokumentuose buvo duomenų, kad sklypas galimai patenka į tokią saugomą teritoriją.

15. 2004 m. vasario 12 d. Vyriausiojo administracinio teismo trijų teisėjų kolegija nusprendė atnaujinti procesą. Nustatyta, kad priimdamas 2002 m. vasario 12 d. sprendimą Vyriausiasis administracinis teismas galėjo padaryti fakto, o tokiu būdu ir teisės, klaidų. Vyriausiasis administracinis teismas buvo nusprendęs, kad byloje nėra pakankamai duomenų, įrodančių ginčo sklypo priskyrimą valstybinės reikšmės miško plotui, nes nėra nustatytos tokių miškų ribos. Tačiau tokių miškų plotai buvo patvirtinti prie Vyriausybės nutarimo Nr. 239 pridėtose Aplinkos ministerijos parengtuose schemose. Jei ginčo sklypas patektų į topografiniuose planuose pažymėtas teritorijas, jis galėtų priklausyti tik valstybei.

16. Vykdyimo procesas buvo sustabdytas iki pareiškėjos reikalavimo dėl 0,33 ha žemės sklypo išnagrinėjimo iš esmės.

17. Tuo tarpu Vyriausiasis administracinis teismas nurodė Aplinkos ministerijos Miškų departamentui pateikti teismui valstybinės reikšmės miškų Valakupių vietovėje planus.

18. 2004 m. gegužės 20 d. Vyriausiasis administracinis teismas panaikino savo 2002 m. vasario 12 d. sprendimą. Teismas pažymėjo, kad pareiškėjos reikalavimas turi būti sprendžiamas, atsižvelgiant į Vyriausybės nutarimą Nr. 239 ir į Nuosavybės teisių atkūrimo įstatymo 13 straipsnį bei pakartojo tai, kad Aplinkos ministerijos parengtos schemos yra neatskiriama Vyriausybės nutarimo Nr. 239 dalis. Teismo nutartyje nurodyta:

„Atnaujinus procesą byloje, apeliacinės instancijos teismas išsireikalavo Vyriausybės 1997 m. spalio 23 d. nutarimu Nr. 1154 [kuris iš dalies buvo pakeistas 2000 m. kovo 1 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 239] patvirtintos Vilniaus apskrities valstybinės reikšmės miškų schemos ištrauką. Sulyginus šią schemą su byloje esančia grafine medžiaga (b.l. 137, 240), matyti, kad pareiškėjai [*natūra*] grąžintinas žemės sklypas patenka į valstybinės reikšmės miško plotą. Šis faktas yra patvirtintas ir kompetentingų valstybės institucijų. Todėl remiantis Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 13 straipsnio 1 punktu, pareiškėjai nuosavybės teisės *natūra* žemės sklype Vilniuje, Svajonių g. 43 negali būti atkuriamos. Darytina išvada, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, bylą nagrinėdamas apeliacine tvarka, neišsiaiškino Vyriausybės patvirtintų valstybinės reikšmės miškų ribų, dėl ko netinkamai pritaikė įstatymą <...>“

19. Atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes, Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad „Vilniaus apygardos administracinio teismo pirmasis 2001 m. gruodžio 21 d. sprendimas, kuriuo teismas atmetė pareiškėjos prašymą įpareigoti atkurti jai nuosavybės teises, iš esmės buvo teisingas“.

20. Iš Vyriausybės pateiktų dokumentų matyti, kad administracinės bylos 240 lape yra Valakupių gyvenvietės topografinis planas; dokumento data yra 2004 m. gegužės 11 d. Kaip matyti, ginčo sklypas patenka į valstybinės reikšmės miško plotą.

21. 2012 m. kovo 13 d. raštu Vyriausybė pranešė Teismui, kad, kiek tai yra susiję su 0,33 ha žemės sklypu Svajonių g., pareiškėja vis dar turėjo galimybę atkurti nuosavybės teises į kitą lygiavertį žemės sklypą arba gauti piniginę kompensaciją. Vilniaus miesto žemėtvarkos skyrius pranešė pareiškėjai apie jos galimybes. Tačiau pareiškėja ir toliau reikalavo, kad jai būtų suteiktas konkretus žemės sklypas ir nepakeitė valios dėl atlyginimo būdo.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

22. Iš pradžių nuosavybės teisių atkūrimo procedūrą Lietuvoje reglamentavo 1991 m. birželio 18 d. priimtas Įstatymas dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų, kuris vėliau buvo ne kartą keistas. Įstatymas numatė dvi nuosavybės teisių atkūrimo formas - turto grąžinimą *natūra* arba kompensaciją už turtą, jeigu jo fizinis grąžinimas yra neįmanomas.

23. 1994 m. gegužės 27 d. Konstitucinis Teismas išnagrinėjo valstybės vidaus įstatymų dėl nuosavybės teisių atkūrimo atitikties Konstitucijai klausimą. Dėl nuo 1940 m. Sovietų valdžios institucijų nacionalizuoto turto Konstitucinis Teismas konstatavo:

„Iki turto grąžinimo ar atitinkamos kompensacijos išmokėjimo buvusio savininko subjektinės teisės į konkretų turtą dar nėra atstatytos. Įstatymas, kol nėra pritaikytas konkrečiam subjektui dėl konkretaus turto grąžinimo, pats savaime subjektyvių teisių nesukuria. Esant tokiai situacijai, valstybės įgaliotos institucijos sprendimas grąžinti turtą *natūra* ar kompensuoti jį turi tokią juridinę reikšmę, kad tik nuo to momento buvęs savininkas įgyja nuosavybės teises į tokį turtą.“

Konstitucinis Teismas taip pat konstatavo, kad teisinga kompensacija už turtą, kuris negali būti grąžinamas *natūra*, atitinka nuosavybės apsaugos principą.

24. 1997 m. liepos 1 d. Lietuvos Parlamentas priėmė Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymą, kuriuo buvo panaikintas 1991 m. birželio 18 d. Įstatymas.

25. Bylai reikšmingu metu Nuosavybės teisių atkūrimo įstatymo 13 straipsnio 1 dalies 1 punkte buvo numatyta, kad valstybė išperka miškus, priskirtus miestų miškams ir miško

parkams, remiantis tuo pagrindu, kad tokie miškai yra valstybinės reikšmės. Įstatymo 16 straipsnis numatė, kad už valstybės išperkama turta atlyginama perduodant asmens nuosavybėn lygiavertį žemės sklypą. Jei asmuo nesutinka su tokiu atlyginimu, buvo numatyta ir piniginių kompensacijos galimybė.

26. 2000 m. kovo 1 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 239, iš dalies keičiančiu ankstesnį nutarimą Nr. 1154, Vyriausybė patvirtino 13,99 tūkst. ha miško plotą Vilniuje kaip valstybinės reikšmės mišką. Aplinkos ministerija parengė šių miškų schemas ir jos buvo pridėtos prie minėto nutarimo.

27. Administracinių bylų teisenos įstatyme numatyta:

145 straipsnis. Apeliacinės instancijos teismo sprendimo, nutarimo ar nutarties įsiteisėjimas

„Apeliacinės instancijos teismo sprendimas, nutarimas ar nutartis įsiteisėja priėmimo dieną ir kasacine tvarka neskundžiami.“

153 straipsnis. Proceso atnaujinimo pagrindai

„1. Bylos, užbaigtos įsiteisėjusiu teismo sprendimu, nutarimu ar nutartimi, procesas gali būti atnaujinamas šiame skirsnyje nustatytais pagrindais ir tvarka.

2. Procesas gali būti atnaujinamas esant šiems pagrindams:

1) kai Europos žmogaus teisių teismas pripažįsta, kad Lietuvos Respublikos teismo sprendimas byloje prieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai ir jos papildomiems protokolams;

<...>

10) jeigu pateikiami akivaizdūs įrodymai, kad padarytas esminis materialinės teisės normų pažeidimas jas taikant, galėjęs turėti įtakos priimti neteisėtą sprendimą, nutarimą ar nutartį;

<...>“

154 straipsnis. Subjektai, turintys teisę paduoti prašymą atnaujinti procesą

„1. Prašymą atnaujinti procesą turi teisę paduoti bylos šalys bei jų atstovai pagal įstatymą, neįtraukti į bylos nagrinėjimą asmenys, jeigu įsiteisėjęs sprendimas, nutarimas ar nutartis pažeidžia jų teises ar įstatymų saugomus interesus, taip pat prokuroras bei viešojo administravimo subjektai, kad būtų apgintas viešasis interesas ar apgintos valstybės ir asmenų teisės bei įstatymų saugomi interesai.

2. Teikimą atnaujinti procesą turi teisę paduoti Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas savo iniciatyva arba apygardos administracinio teismo pirmininko siūlymu.“

156 straipsnis. Prašymo dėl proceso atnaujinimo padavimo terminai

„1. Prašymas dėl proceso atnaujinimo gali būti paduodamas per tris mėnesius nuo tos dienos, kai jį padavęs subjektas sužinojo arba turėjo sužinoti apie aplinkybes, kurios yra proceso atnaujinimo pagrindas.

2. Asmenims, praleidusiems prašymo dėl proceso atnaujinimo padavimo terminą dėl svarbių priežasčių, praleistas terminas gali būti atnaujintas, jeigu prašymas dėl termino atnaujinimo paduotas ne vėliau kaip po vienerių metų nuo sprendimo įsiteisėjimo dienos.

3. Prašymas dėl proceso atnaujinimo negali būti paduodamas, jeigu nuo sprendimo ar nutarties įsiteisėjimo praėjo daugiau kaip penkeri metai.“

28. Civilinio kodekso 6.246 straipsnis nustato bendrą deliktinės atsakomybės pagrindą, numatant kad civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Kodekso 6.272 straipsnis numato ikiteisminio tyrimo pareigūno ar teismo atsakomybės pagrindą už žalą, atsiradusią dėl neteisėto nuteisimo, neteisėto suėmimo ar sulaikymo arba neteisėto procesinės prievartos priemonių pritaikymo.

29. Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime numatyta:

„<...> asmuo pagal Konstituciją turi teisę reikalauti neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais padarytos žalos atlyginimo ir tada, kai atitinkamas žalos atlyginimo atvejis jokiame įstatyme nėra nurodytas, o teismai, pagal savo kompetenciją sprendžiantys tokias bylas, turi <...> įgaliojimus atitinkamą žalą atlyginimą priteisti, tiesiogiai taikydami Konstituciją <...> bendruosius teisės principus, vadovaudamiesi *inter alia* protingumo principu ir kt.“

TEISĖ

I. DĖL KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 1 DALIES PAŽEIDIMO

30. Pareiškėja skundėsi dėl teismo proceso atnaujinimo ir dėl to, kad Vyriausiasis administracinis teismas peržiūrėjo 2002 m. vasario 12 d. galutinį sprendimą. Teismas mano, kad skundas turėtų būti nagrinėjamas pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, kurioje, kiek tai reikšminga šiai bylai, numatyta:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų <...> klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per kuo trumpiausią laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. <...>“

A. Priimtinas

31. Vyriausybė teigė, kad pareiškėja nepanaudojo vidaus teisinių gynybos priemonių, nes ji nesikreipė į teismą su reikalavimu atlyginti žalą, patirtą dėl Vyriausiojo administracinio teismo 2002 m. vasario 12 d. sprendimo panaikinimo. Vyriausybės manymu, pareiškėja galėjo reikalauti kompensacijos, remdamasi Civilinio kodekso 6.246 ir 6.272 straipsniais, Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimu arba tiesiogiai remdamasi Konvencija.

32. Alternatyviai, Vyriausybės manymu, skundas buvo aiškiai nepagrįstas, nes administracinio proceso atnaujinimas ir „pirminio galutinio sprendimo“ panaikinimas nesudarė pagrindo Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimui.

33. Teismas išnagrinėjo Vyriausybės argumentus dėl vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimo. Dėl Civilinio kodekso nuostatų Teismas pastebi, kad pagal jas yra numatyta teisė reikalauti žalos atlyginimo už valstybės institucijų neteisėtus veiksmus arba pareigos elgtis rūpestingai pažeidimą. Tačiau Teismui sunku suvokti, kaip šios nuostatos būtų galėję suteikti pareiškėjai galimybę iš naujo kreiptis į teismą, siekiant apskusti Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. gegužės 20 d. nutarties priėmimą. Tas pats pasakytina ir apie kitus du Vyriausybės minimus teisinius pagrindus. Taigi Vyriausybės prieštaravimas turi būti atmestas.

34. Teismas mano, kad pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punktą šis skundas nėra aiškiai nepagrįstas. Taip pat jis pažymi, kad jis nėra nepriimtinas kokiu nors kitu pagrindu. Todėl jis turi būti paskelbtas priimtiniu.

B. Esmė*1. Šalių teiginiai*

35. Pareiškėja skundėsi, kad administracinio teismo proceso atnaujinimas jos byloje pažeidė *res judicata* principą. Faktinės bylos aplinkybės buvo teisingai nustatytos per pirmąjį procesą, kurio metu buvo priimtas galutinis sprendimas. Tačiau po atnaujinimo Vyriausiasis administracinis teismas dar kartą tyrė faktines aplinkybes jos byloje. Šį kartą tie patys vidaus teisės aktai buvo kitaip išaiškinti ir todėl buvo priimtas jai nenaudingas sprendimas.

36. Vyriausybė tvirtino, kad administracinio proceso atnaujinimas pareiškėjos byloje nepažeidė *res judicata* principo. Panašiai kaip ir byloje *Ryabykh prieš Rusiją* (no. 52854/99, § 54, ECHR 2003-IX), Vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas nebuvo proceso dalyvis šioje byloje. Tačiau skirtingai nei *Ryabykh* byloje, šiuo atveju buvo griežtai apriboti proceso atnaujinimo terminai. Svarbiausia tai, kad 2004 m. gegužės 20 d. priimta Vyriausiojo administracinio teismo nutartis nesuteikė valstybei „antros galimybės“ iš naujo išnagrinėti ginčą, kuris jau buvo išspręstas priėmus galutinį sprendimą. Priešingai, administracinė byla

turėjo būti atnaujinta, nes trijų teisėjų kolegija nusprendė, kad priimant ankstesnį sprendimą Vyriausiasis administracinis teismas galėjo netinkamai išaiškinti nuosavybės teisių atkūrimą reglamentuojančius teisės aktus (§ 15 pirmiau). Administracinio teismo proceso atnaujinimu pareiškėjos byloje buvo siekiama ištaisyti konkrečių teisės aktų aiškinimo bei taikymo klaidas. Galiausiai Vyriausybė nurodė, kad faktinės aplinkybės nebuvo iš naujo tirtos, bet buvo vertinamas tik tinkamo teisės aktų taikymo klausimas. Trumpai tariant, šioje byloje valstybė nesukėlė teisinio netikrumo ir sugebėjo išlaikyti tinkamą pusiausvyrą tarp pareiškėjos interesų ir poreikio užtikrinti tinkamą teisingumo įgyvendinimą.

2. Teismo vertinimas

37. Teismas primena, kad teisė į teisingą bylos nagrinėjimą teisme pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį turi būti aiškinama atsižvelgiant į Konvencijos preambulę, kurios šiai bylai reikšmingoje dalyje įtvirtinta, kad teisės viršenybė yra Susitariančių Šalių bendro paveldo dalis. Vienas iš esminių teisės viršenybės aspektų yra teisinio tikrumo principas, pagal kurį, be kita ko, reikalaujama, kad teismams klausimą išsprendus iš esmės, jų sprendimai nebūtų peržiūrimi (žr. *Brumărescu v. Romania* [GC], no. 28342/95, § 61, ECHR 1999-VII).

38. Teisinis tikrumas suponuoja ir pagarbą *res judicata* principui, kuris iš esmės reiškia sprendimo galutinumą. Pagal šį principą nė viena iš šalių neturi teisės reikalauti galutinio ir privalomo sprendimo peržiūrėjimo vien tik siekdama bylos nagrinėjimo iš naujo ir naujo sprendimo priėmimo. Aukščiausios instancijos teismų peržiūros teisė turi būti naudojama tik teismo klaidoms ištaisyti, o ne bylos nagrinėjimui iš naujo. Peržiūrėjimas negali būti apsimestine apeliacija, o vien tik galimybė, kad tuo pačiu klausimu yra dvi nuomonės, nėra pakartotino nagrinėjimo pagrindas. Nukrypimas nuo šio principo yra pateisinamas tik dėl esminių ir įtikinamų priežasčių (žr. *Ryabykh*, cituota pirmiau, § 52; *Asito v. Moldova*, no. 40663/98, § 46, 2005-11-08).

39. Pereidamas prie pareiškėjos bylos, Teismas primena, kad 2002 m. vasario 12 d. sprendimą Vyriausiasis administracinis teismas panaikino 2004 m. gegužės 20 d. remdamasis tuo, kad prieš tai tas pats teismas netinkamai išaiškino faktus, o tokiu būdu ir vidaus teisę. Vyriausiasis administracinis teismas atmetė pareiškėjos reikalavimą atkurti jai nuosavybės teises *natūra* ir užbaigė bylą, tokiu būdu visai neatsižvelgdamas į visą teisminį procesą, kuris buvo pasibaigęs pagal Administracinių bylų teisenos 145 straipsnį teisiškai privalomu sprendimu. Teismas taip pat pastebi, kad 2002 m. vasario 12 d. galutinis sprendimas buvo priimtas besitęsiančiame procese dviejų instancijų teismuose, įskaitant ir Vyriausiąjį administracinį teismą. Šios bylos nagrinėjimo metu buvo išspręstas pareiškėjos nuosavybės teisių *vis-à-vis* valstybė klausimas. Teisinio tikrumo principas reikalauja, kad teismams išsprendus iš esmės civilinį ginčą, jis būtų laikomas išspręstu visam laikui.

40. Toliau Teismas pažymi, kad 2002 m. vasario 12 d. sprendimo peržiūrą iniciavo Vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas teikimu, kuriam tokia teisė buvo suteikta pagal Administracinių bylų teisenos įstatymo 154 straipsnio 2 dalį. Teismas atsižvelgia į Vyriausybės teiginius apie tai, kad, skirtingai nei *Ryabykh* byloje, pirmininko teikimo teisei buvo nustatytas penkerių metų terminas tam, kad sprendimų peržiūra negalėtų būti taikoma neapibrėžtą laikotarpį. Esant tokioms aplinkybėms, Teismas negali nepastebėti, kad iki proceso atnaujinimo buvo praėję dveji metai po pareiškėjai palankaus sprendimo įsiteisėjimo (žr. §§ 9 ir 15 pirmiau). Šiuo požiūriu Teismas primena, kad jis jau yra konstatavęs, kad su Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi yra nesuderinama, jei galutiniai vidaus teismų sprendimai yra peržiūrimi praėjus keturiolikai mėnesių nuo tada, kai tampa privalomi ir vykdytini (žr., *mutatis mutandis*, *Prisyazhnikova and Dolgopolov v. Russia*, no. 24247/04, § 25, 2006-09-28). Teismas taip pat negali neatsižvelgti į tai, kad Vyriausiojo administracinio teismo pirmininko bei šio teismo trijų teisėjų kolegijos argumentai, pagrindžiantys proceso atnaujinimo ir pareiškėjos civilinio ieškinio nagrinėjimo iš naujo būtinumą, o būtent tai, kad ginčijamas žemės sklypas patenka į valstybinės reikšmės miško teritoriją, buvo iš esmės tokie patys, kuriuos pirmajame procese buvo pasitelkusi Vilniaus miesto savivaldybė. Kadangi bylą

nagrinėdamas apeliacine tvarka Vyriausiasis administracinis teismas šiuos argumentus jau buvo išnagrinėjęs ir atmetęs, proceso atnaujinimas gali būti laikomas kaip vietos savivaldos institucijos bandymas iš naujo įrodinėti tas bylos aplinkybes, kurių nepavyko įrodyti apeliaciniame procese.

41. Vyriausybė tvirtino, kad administracinio teismo proceso atnaujinimas buvo būtinas siekiant ištaisyti nuosavybės teisių atkūrimą reguliuojančios vidaus teisės aiškinimą. Pareiškėjos byloje nuosavybės teisės buvo atkuriamos į žemės sklypą, kuris, Vyriausybės manymu, pateko į valstybinės reikšmės miško teritoriją. Šiuo požiūriu Teismas primena savo praktiką bylose dėl viešo intereso apsaugoti gamtą ir miškus bei apie tai, kad finansiniams imperatyvams ir net tam tikroms fundamentalioms teisėms, tokioms kaip nuosavybės teisė, neturėtų būti teikiama pirmenybė aplinkosaugos klausimų atžvilgiu (žr. § 54 toliau). Kad ir kaip būtų, lieka nustatyti, ar proceso atnaujinimas buvo daugiau nei vien tik pakartotinis bylos išnagrinėjimas.

42. Dėl 2004 m. gegužės 20 d. nutarties Teismas pastebi, kad, kaip nurodyta nutartyje, „atnaujinus procesą byloje, Vyriausiasis administracinis teismas išreikalavo Vyriausybės 1997 m. spalio 23 d. nutarimu Nr. 1154 patvirtintos Vilniaus apskrities valstybinės reikšmės miškų schemos ištrauką. Sulyginus šią schemą su byloje esančia kartografinė medžiaga (bylos lapai 137 ir 240), matyti, kad pareiškėjai [*natūra*] grąžintinas žemės sklypas patenka į valstybinės reikšmės miško plotą. Šis faktas yra patvirtintas ir kompetentingų valstybės institucijų“. Tokiomis aplinkybėmis Teismas negali pritarti Vyriausybės argumentacijai, kad atnaujinus procesą nebuvo iš naujo nagrinėjamos faktinės aplinkybės. Taip pat manytina, kad Vyriausiojo administracinio teismo veiksmai, priimant 2004 m. gegužės 20 d. nutartį, prilygo „antros galimybės“ valstybei suteikimui tam, kad būtų iš naujo išnagrinėtas ginčas, kuris jau buvo išspręstas galutiniu sprendimu besitęsiančiame procese, kuriame kita valstybės institucija, už nuosavybės teisių atkūrimą atsakingas specializuotas teritorinis padalinys, buvo proceso šalis ir turėjo visas procesines galimybes apginti valstybės interesus.

43. Teismas yra anksčiau nurodęs, kad bylą nagrinėjant teisme šalys neišvengiamai turi priešingus požiūrius dėl faktų ir taikytinos materialiosios teisės aiškinimo. Teismai yra įpareigoti išnagrinėti jų argumentaciją teisingame ir rungtyniškame procese ir pateikti savo sprendimą dėl ginčo (žr. *Kot v. Russia*, „no. 20887/03, § 29, 2007-01-18).

Šioje byloje Teismas pastebi, kad prieš paduodant teikimą dėl administracinio teismo proceso atnaujinimo, pareiškėjos reikalavimas buvo išnagrinėtas pirmos bei apeliacinės instancijos teismuose. Nebuvo ginčijama, kad kuris nors iš šių teismų būtų viršijęs savo kompetenciją arba kad bylą nagrinėjant šiuose teismuose buvo padaryti esminiai pažeidimai. Be to, Teismas pažymi, kad savo 2004 m. gegužės 20 d. nutartyje Vyriausiasis administracinis teismas nemini jokie teisės akto, kuris būtų pasikeitęs po 2002 m. vasario 12 d., tai yra dienos, kai buvo priimtas šio teismo ankstesnis neva galutinis ir privalomas sprendimas. Teisiniai pagrindai, kuriais rėmėsi Vyriausiasis administracinis teismas – Vyriausybės nutarimais Nr. 1154 ir 239, atitinkamai 1997 m. spalio 23 d. ir 2000 m. kovo 1 d., o taip pat Nuosavybės teisių atkūrimo įstatymo 13 straipsniu – buvo tapatūs tiems, kurie galiojo pirmojo proceso metu (žr. §§ 18 ir 42 pirmiau). Tai, kad 2004 m. gegužės 20 d. Vyriausiasis administracinis teismas nustatė, jog pirmosios instancijos teismo 2001 m. gruodžio 21 d. sprendimas, kuriuo buvo atmetas pareiškėjos reikalavimas atkurti nuosavybės teisės *natūra*, buvo „iš esmės teisingas“ tik patvirtina tokią išvadą.

44. Atsižvelgdamas į savo praktikoje išvystytus principus ir į tai, kas išdėstyta pirmiau, Teismas nustato, kad proceso atnaujinimas pareiškėjos byloje ir 2002 m. vasario 12 d. sprendimo panaikinimas pažeidė teisinio tikrumo principą ir pareiškėjos „teisę į teismą“ pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį.

45. Todėl šis straipsnis buvo pažeistas.

II. DĖL KONVENCIJOS 1 PROTOKOLO 1 STRAIPSNIO PAŽEIDIMO

46. Pareiškėja skundėsi dėl to, kad valstybė negrąžino žemės sklypo *natūra*. Ji rėmėsi Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsniu, kuriame numatyta:

„Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais.

Tačiau ankstesnės nuostatos jokia būdu neriboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokius, jos manymu, jai reikalingi, kad ji galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą.”

1. Šalių teiginiai

47. Pareiškėja skundėsi dėl Vyriausiojo administracinio teismo 2002 m. vasario 12 d. sprendimo panaikinimo tokiu būdu atimant iš jos jai priklausančią nuosavybę. Ji teigė, kad nebuvo nei teisinio pagrindo, nei viešo intereso negrąžinti jai ginčo sklypo *natūra*. Galiausiai pareiškėja išreiškė pageidavimą, kad jai priklausiusi nuosavybė būtų vienoje vietoje.

48. Vyriausybė ginčijo, kad šioje byloje negalima taip griežtai teigti, kad pareiškėja turėjo „nuosavybę“ Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnio prasme. Remdamasi Teismo sprendimais bylose *Jasiūnienė prieš Lietuvą* (no. 41510/98, § 40, 2003-03-06) ir *Kehaya ir kiti prieš Bulgariją* (no. 47797/99 and 68698/01, § 72, 2006-01-12), Vyriausybė teigė, kad vidaus institucijų sprendimai dėl pareiškėjos nuosavybės teisių atkūrimo į ginčo 0,33 h žemės sklypą dar nebuvo priimti. Šiuo požiūriu Vyriausybė atkreipė Teismo dėmesį į tai, kad vien tik administracinio teismo sprendimas savaime nereiškė, kad pareiškėjos nuosavybės teisės buvo atkurtos. Faktinį sprendimą atkurti pareiškėjos nuosavybės teises turėjo priimti Vilniaus apskrities viršininkas.

49. Alternatyviai, jei Teismas manytų, kad šios bylos aplinkybėmis pareiškėjos teisė į nuosavybės apsaugą buvo apribota, Vyriausybė tvirtino, kad tokį apribojimą nustatė Nuosavybės teisių atkūrimo įstatymas ir jis buvo skirtas viešo intereso apsaugai siekiant apsaugoti valstybinius miškus. Galiausiai, atsižvelgiant į tai, kad pareiškėja vis dar turėjo teisę į nuosavybės teisių atkūrimą kaip tokį, suteikiant jai lygiavertį sklypą kitoje vietoje arba išmokant piniginę kompensaciją, buvo išlaikyta teisinga pusiausvyra tarp pareiškėjos ir visuomenės interesų.

2. Teismo vertinimas

a) priimtinumai

50. Teismas mano, kad pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punktą ši peticijos dalis nėra aiškiai nepagrįsta. Jokio kito pagrindo paskelbti ją nepriimtina nenustatyta. Todėl ji turi būti paskelbta priimtina.

b) esmė

51. Teismas pastebi, kad atsižvelgiant į jo praktiką, 1 Protokolo 1 straipsnis, kuris iš esmės garantuoja teisę į nuosavybę, apima tris skirtingas taisykles (ypač žr., *James and Others v. the United Kingdom*, 1986-02-21, § 37, Series A no. 98): pirmoji taisyklė, išdėstyta pirmos dalies pirmajame sakinyje, yra bendro pobūdžio ir įtvirtina netrukdomo nuosavybės naudojimo principą; antroji taisyklė, numatyta pirmos dalies antrajame sakinyje, reglamentuoja nuosavybės atėmimą ir nustato jam tam tikras sąlygas; trečioji taisyklė, išdėstyta antroje dalyje, pripažįsta, kad Susitariančiosios Šalys turi teisę, be kita ko, kontroliuoti nuosavybės naudojimą, atsižvelgdamos į bendrąjį interesą. Antroji ir trečioji taisyklės taikomos konkrečioms netrukdomo nuosavybės naudojimo ribojimo atvejams ir todėl turi būti

aiškinamos atsižvelgiant į pirmojoje taisyklėje suformuluotą bendrąjį principą (žr. *Broniowski v. Poland* [GC], no. 31443/96, § 134, ECHR 2004-V).

52. Jei nėra formalaus nuosavybės paėmimo, tai yra nuosavybės teisės perleidimo, Teismo manymu, jis privalo žvelgti giliau ir įvertinti situacijos, dėl kurios skundžiamasi, realijas. Kadangi Konvencija siekia užtikrinti teises, kurios yra „praktinės ir veiksmingos“, reikia nustatyti, ar tokia situacija neprilygo *de facto* nuosavybės paėmimui, kaip kad tvirtina pareiškėja (žr. *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, 1982-09-23, § 63, Series A no. 52).

53. Atsižvelgdamas į šios bylos aplinkybes, Teismas primena, kad tuo metu galutiniu ir įsiteisėjusiu 2002 m. vasario 12 d. sprendimu Vyriausiojo administracinio teismo įpareigojo Vilniaus apskrities viršininko administraciją atkurti pareiškėjai nuosavybes teisę į „0,33 ha žemės prie gyvenamojo namo Svajonių g. 43, Vilniuje“. Atsižvelgiant į tai, kaip aiškiai buvo suformuluota pareiga institucijoms suteikti pareiškėjai ginčo žemės sklypą, Teismas linkęs pripažinti, kad Lietuvos teismo sprendimas suteikė pareiškėjai įvykdomą reikalavimą, kuris laikytinas „nuosavybe“ pagal Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnį. Teismas pažymi, kad nepaisant pareiškėjos pastangų, Vyriausiojo administracinio teismo sprendimas nebuvo įvykdytas, dėl ko atsakinga gali būti tik Vilniaus miesto savivaldybė (žr. §§ 10-12 pirmiau). Be to, atnaujinus administracinį teisminį procesą, nurodydamas, kad ginčijamas žemės sklypas gali priklausyti tik valstybei, 2004 m. gegužės 20 d. Vyriausiasis administracinis teismas panaikino visus pareiškėjos pasiektus rezultatus pagal prieš tai jos naudai priimtą įsigaliojusį sprendimą. Esant tokioms aplinkybėms, Teismas mano, kad pareiškėjos teisė netrukdomai naudotis nuosavybe buvo apribota ir tai prilygsta nuosavybės „atėmimui“ 1 Protokolo 1 straipsnio prasme (žr., *mutatis mutandis*, *Brumărescu*, cituota pirmiau, § 77).

54. Teismas deramai atsižvelgė į Vyriausybės argumentą, kad pagal Nuosavybės teisių atkūrimo įstatymo 16 straipsnį pareiškėja vis dar turi teisę atkurti savo nuosavybės teises gaudama lygiavertį sklypą arba piniginę kompensaciją (žr. *Aleksa v. Lithuania*, no. 27576/05, § 72, 2009-07-21; taip pat žr., *Maria Atanasiu and Others v. Romania*, nos. 30767/05 and 33800/06, § 164, 2010-10-12). Atsižvelgdamas į Lietuvos teismų išvadą, kad ginčijamas žemės sklypas patenka į valstybinės reikšmės miško plotą, Teismas taip pat pabrėžia savo poziciją, kad finansiniams imperatyvams ir net tam tikroms fundamentalioms teisėms, tokioms kaip nuosavybė, neturėtų būti teikiama pirmenybė aplinkosaugos klausimų atžvilgiu, ypač, jei šiuo požiūriu valstybė yra nustačiusi teisinį reglamentavimą (žr. *Turgut and Others v. Turkey*, no. 1411/03, § 90, 2008-07-08 ir šiame sprendime nurodytas bylas). Kaip bebūtų, Teismas taip pat primena, kad jis jau yra nustatęs Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą dėl 2002 m. vasario 12 d. Vyriausiojo administracinio teismo sprendimo, kuriuo buvo išspręstas pareiškėjos nuosavybės teisių *vis-à-vis* valstybė klausimas, panaikinimo. Todėl, Teismo manymu, paskesniais metais (žr. §§ 9 ir 18 pirmiau) iš pareiškėjos buvo atimta nuosavybė be tinkamo teisinio pagrindo. Nors ir pripažindamas, kad po 2004 m. gegužės 20 d. Vyriausiojo administracinio teismo nutarties priėmimo pareiškėja turi teisę pasirinkti kitą žemės sklypą arba gauti piniginę kompensaciją, vis dėlto Teismas nustato, kad buvo pažeistas Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnis.

III. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

55. Konvencijos 41 straipsnyje numatyta:

„Jei Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prirėikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

56. Pareiškėja reikalavo 50 000 litų (apie 14 480 eurų) atlyginti neturtinei žalai, patirtai dėl dešimtmetį trukusio administracinio proceso Lietuvoje.

57. Vyriausybė prieštaravo šiam reikalavimui.

58. Atsižvelgdamas į nustatytus Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies ir Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnio pažeidimus ir vertindamas teisingumo pagrindais, Teismas priteisia pareiškėjai 8 000 eurų neturtinei žalai atlyginti.

B. Kaštai ir išlaidos

59. Pareiškėja reikalavo 5 000 litų bylinėjimosi nacionaliniuose teismuose kaštams ir išlaidoms padengti. Siekdama pagrįsti savo reikalavimą, ji pateikė 2 000 litų (apie 580 eurų) sąskaitą.

60. Vyriausybė ginčijo šį reikalavimą.

61. Pagal Teismo praktiką pareiškėjas turi teisę į kaštų ir išlaidų atlyginimą tik tada ir tokia apimtimi, kiek jie buvo pareiškėjo realiai patirti, būtini ir pagrįsto dydžio. Šioje byloje, atsižvelgdamas į turimus dokumentus ir minėtus kriterijus, Teismas mano, kad pagrįsta priteisti pareiškėjai 580 eurų.

C. Palūkanos nevykdant įsipareigojimų

62. Teismas mano, kad nevykdant įsipareigojimų palūkanos turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant tris procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *Skelbia* priimtinais skundus pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį ir Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnį;
2. *Nusprendžia*, kad buvo pažeista pareiškėjos teisė į teisingą bylos nagrinėjimą ir teisė į teismą pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį;
3. *Nusprendžia*, kad buvo pažeista pareiškėjos teisė į nuosavybės apsaugą pagal Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnį;
4. *Nusprendžia*,
 - a) kad per tris mėnesius nuo dienos, kai sprendimas taps galutiniu pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, valstybė atsakovė turi sumokėti pareiškėjai šias sumas, kurios turi būti konvertuojamos į tos valstybės nacionalinę valiutą pagal sprendimo įvykdymo dieną taikoma kursą:
 - i) 8 000 (aštuonis tūkstančius) eurų neturtinei žalai atlyginti ir bet kokius mokesčius, kurie gali būti taikomi šiai sumai;

- ii) 580 (penkis šimtus aštuoniasdešimt) eurų kaštams ir išlaidoms atlyginti ir bet kokius mokesčius, kurie gali būti taikomi pareiškėjai;
- b) kad nuo minėto trijų mėnesių termino pasibaigimo iki sprendimo įvykdymo dienos per įpareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant tris procentus.

5. *Atmeta* kitus pareiškėjos reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2013 m. lapkričio 12 d. vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Stanley Naismith
Kancleris

Guido Raimondi
Pirmininkas